

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu
Slovenskej republiky
Stromová 1, 813 30 Bratislava

**AKČNÝ PLÁN RIEŠENIA ŠIKANOVANIA V ŠKOLÁCH
A ŠKOLSKÝCH ZARIADENIACH NA ROKY 2022 - 2023**

2021

ZOZNAM SKRATIEK

CPPPaP	Centrum pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie
CŠPP	Centrum špeciálnopedagogického poradenstva
CVTI	Centrum vedecko-technických informácií
ESPAD	European School Survey Project on Alcohol and other Drugs
EVuP	Program evidencie údajov
HBSC	Healthbehaviour in school - aged children
MPC	Metodicko – pedagogické centrum
MPSVaR SR	Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky
MŠVVaŠ SR	Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky
MZ SR	Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky
MV SR	Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky
NKS	Národné koordinačné stredisko pre riešenie problematiky násilia na deťoch
NŠC	Národné športové centrum
OŠS	Orgán štátnej správy
OZ	odborný zamestnanec (v školstve)
PZ	pedagogický zamestnanec
SNSLP	Slovenské národné stredisko pre ľudské práva
SR	Slovenská republika
SŠ	Stredná škola

ŠPÚ	Štátny pedagogický ústav
ŠŠI	Štátna školská inšpekcia
VÚDPaP	Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie
ZŠ	Základná škola

ÚVOD

Akčný plán riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach pre roky 2022 – 2023 (ďalej len „Akčný plán“) je materiál vypracovaný na základe Programového vyhlásenia vlády Slovenskej republiky (ďalej len „SR“) na roky 2020 – 2024, oblasť Ľudské práva a občianska spoločnosť. Bol vypracovaný Ministerstvom školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky s participáciou spolugestorov a oslovených partnerov, nakoľko prevencia proti negatívnym javom na školách a školských zariadeniach sa uskutočňuje prostredníctvom viacerých platforiem orgánov štátnej správy a to aj Ministerstvom vnútra Slovenskej republiky, Ministerstvom práce, sociálnych vecí a rodiny Slovenskej republiky a Národným koordináčnym strediskom pre riešenie problematiky násillia na deťoch, taktiež okrem iného ochranou práv obetí diskriminácie Slovenským národným strediskom pre ľudské práva. Činnosti a aktivity vyplývajúce z opatrení pre riešenie šikany elimináciou budúcich rizík budú hraené v rámci výdavkov dotknutých subjektov.

V kontexte novej právnej úpravy Trestného zákona Slovenskej republiky, zavedením osobitnej skutkovej podstaty trestného činu Nebezpečného elektronického obťažovania sa prispieva k vyššej ochrane obetí a preto aj Akčný plán je zameraný na elimináciu budúcich rizík a možnosti ich prevencie v školách a školských zariadeniach, nakoľko šikanovanie a v poslednom období aj kyberšikanovanie patria medzi najzávažnejšie negatívne javy v súčasnosti prítomné v školskom prostredí. Nie je to len záležitosť spadajúca do oblastí pedagogiky, ale ide o komplexný psychologický, sociálny, právny a etický problém.

Je dôležité, aby problematika šikany a kyberšikany práve z dôvodu nebezpečnosti a dopadu na zdravie a častokrát na život detí a mládeže, bola neustále monitorovaná, vyhodnocovaná, a to nielen ako dôsledok už vzniknutého problému, ale aj ako nástroj na riešenie a elimináciu rizík v budúcnosti a možnosti ich prevencie.

Predpokladom akéhokoľvek úspešného preventívneho prístupu k tak závažnému fenoménu ako je šikanovanie je mapovanie aktuálneho stavu, analýza a na základe relevantných údajov vytváranie opatrení, postupov, intervencií. Preto je potrebná podpora kvalitných výskumov a prieskumov v oblasti šikanovania, aby následné preventívne aktivity a intervencie vedeli zachytiť nielen jeho výskyt, ale aj jeho formy, regionálne rozšírenie, pohlavné diferenciacie, sprievodné sociálne determinanty efektívne.

Nakoľko kvalitná prevencia začína kvalitou odborníka, preto je potrebné, aby sa podporovalo vzdelávanie. V systéme rezortu školstva pribúdajú odborní a pedagogickí zamestnanci, odborníci v podporných tímoch, preto je dôležité vzdelávať ako začínajúcich odborníkov, tak aj odborné tímy, s cieľom celostného prístupu proti šikanovaniu. Ukazuje sa, že výchovné a psychosociálne programy prevencie zamerané ako na rozvoj sociálnych zručností, tak aj na prácu s agresivitou, resp. s hnevom sú efektívnymi prístupmi. Je však potrebná ich neustála evalvácia, ako kontrola vynaloženej hodnoty ľudských aj materiálnych zdrojov.

V prístupe k prevencii a riešení šikanovania je v neposlednom rade dôležitá správne zvolená stratégia a tiež nevyhnutná kooperácia na úrovni školy, rodiny a vyškolených odborníkov¹, preto opatrenia obsiahnuté v tomto akčnom pláne budú po ich realizácii vyhodnocované a v prípade potreby nadviažu na následné ďalšie opatrenia.

Zároveň je potrebné konštatovať, že dôležité posolstvá smerom k žiakom, učiteľom, rodičom² a verejnosti by mali mediálne šíriť ciele kampane, komunikované autoritami, odborníkmi, organizáciami, ktoré dlhodobo a systematicky v tejto oblasti pracujú, aj s využitím moderných technológií či foriem.

Ambíciou Akčného plánu je na základe dôkazovej časti formulovať nové opatrenia pre túto oblasť rezortu tak, aby sa naplnil hlavný cieľ tohto Akčného plánu, ktorým je eliminácia rizík a podmienok vplyvajúcich na výskyt šikany v školskom prostredí, ako aj zvyšovanie povedomia o rizikách tohto správania vo fyzickom aj online prostredí. Ako reakcia potrebná na elimináciu týchto rizík sa Akčný plán zameriava na hlavné ciele:

1. Zvýšiť odbornosť pedagogických a odborných zamestnancov pôsobiacich v školstve v prístupe k šikane
2. Posilniť spoluprácu s orgánmi štátnej správy za účelom vzájomnej informovanosti a efektívnosti spolupráce
3. Vytvorenie opatrení na elimináciu budúcich rizík
4. Monitoring, posilnenie informovanosti a povedomia o šikane

ŠIKANOVANIE

Pôvod slova šikanovanie je z francúzskeho slova *chicane*, ktoré v preklade v širšom zmysle slova znamená zlomyseľné obťažovanie³, pričom toto konanie má charakter cieleného a opakovaného použitia slovného alebo fyzického násillia voči slabšiemu jednotlivcovi alebo skupine, ktorí sa z rôznych dôvodov nevedia, alebo nemôžu brániť. Pre šikanovanie sú charakteristické určité základné znaky: jednoznačný úmysel fyzicky alebo psychicky druhému ublížiť, asymetrická agresia a nevyrovnaný pomer síl medzi obeťou a agresorom, konflikty a útoky nie sú jednorazové, ale opakované.⁴

ŠIKANA A JEJ ASPEKTY

Šikanovanie sa vzťahuje na **opakované negatívne a úmyselné správanie** namierené proti inej osobe, alebo osobám, ktoré majú problémy sa brániť.⁵ Od jednorazového konfliktu sa vyznačuje hlavnými znakmi, a to: úmyslom, agresiou, opakovaním, nerovnováhou v pomere síl.

Šikanovanie môže existovať v rôznych formách:

¹ ROSOVÁ, D. (2018): Stratégia riešenia šikanovania na školách. Equilibria: Košice

² § 1 písm. g) zákona č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

³ ŘÍČAN, P. 1998. Agresivita a šikanovanie medzi deťmi. Bratislava. Educatio.

⁴ KRÍŽO, V., SMIKOVÁ, E., TUROŠÍKOVÁ, A. 2016. Šikanovanie v škole. RAABE.

⁵ OLWEUS, D. Bullying at School: What We Know and What We Can Do. 1994. Wiley. 1993

- fyzické (strkanie alebo udieranie),
- verbálne (ohováranie alebo vyhrážky),
- psychologické a emocionálne (šírenie klebiet alebo vylúčenie niekoho z rozhovoru alebo činnosti).

Zároveň v súvislosti so všadeprítomným používaním sociálnych médií môže dôjsť k nevhodnému správaniu sa medzi deťmi mimo školských hodín prostredníctvom e-mailov, textových správ a príspevkov na internete. Tieto výmeny názorov, známe ako kyberšikana, môžu byť obzvlášť zraňujúce a agresívne a ich škodlivé účinky sa často na druhý deň vrátia do školy.⁶

Kyberšikanovanie má najčastejšie tieto znaky:

- a) sociálna prevaha alebo psychická prevaha agresora, nie je nutná fyzická prevaha,
- b) agresor vystupuje často anonymne,
- c) útok nevyžaduje fyzický kontakt agresora a obeť,
- d) agresor spravidla nevidí priamu emocionálnu reakciu obeť na útok s ohľadom na anonymitu a odstup, ktoré informačno-komunikačné technológie umožňujú,
- e) útoky sa šíria prostredníctvom internetu podstatne rýchlejšie ako inými spôsobmi,
- f) útoky sú prístupné veľkému množstvu osôb,
- g) agresor je schopný uskutočniť útok z rôznych miest,
- h) útoky môžu mať dlhšie trvanie v čase,
- i) obeť nemusí o napadnutí dlhšiu dobu vedieť,
- j) obeť nemusí byť schopná identifikovať agresora,
- k) zverejnené informácie, fotografie a audiozáznamy a videozáznamy môže byť náročné odstrániť z internetu.⁷

Je potrebné mať na zreteli, že obeťou šikanovania sa môže stať ktokoľvek a kdekoľvek (v škole, na pracovisku, ale aj doma).⁸

Z dôvodu, že sa to v istej situácii môže týkať úplne každého, je tiež dôležité konštatovať, že osoby so zdravotným a iným znevýhodnením sú často takýmto situáciám vystavované spravidla preto, že sa nevedia účinne brániť.

LEGISLATÍVA V KONTEXTE ŠKOLSTVA

Šikanovanie nie je v Trestnom zákone explicitne uvedené, ale jeho prejavy môžu napĺňať skutkovú podstatu trestného činu, alebo priestupku proti občianskemu spolunažívaniu, alebo priestupku proti majetku. Žiak, ktorý je agresorom, môže byť trestne stíhaný najmä za trestný čin ublíženia na zdraví, obmedzovania osobnej slobody, lúpeže, vydierania, hrubého nátlaku, nátlaku, porušovania domovej slobody, sexuálneho násillia, sexuálneho zneužívania, krádeže, neoprávneného užívania cudzej veci, poškodzovania cudzej veci, nebezpečného vyhrážania sa, nebezpečného prenasledovania, nebezpečného elektronického obťažovania,

⁶ COLINO,S., BROADWELL,L.,SCHUMAN,S, PECK,S., How to DealWithBullies: A GuideforParent, dostupné na internete: <https://www.parents.com/kids/problems/bullying/bully-proof-your-child-how-to-deal-with-bullies/>

⁷ Smernica MŠVVaŠ SR č. 36/2018 o prevencii a riešení šikanovania žiakov a detí v škole a školskom prostredí

⁸ ELRICHOVÁ,I.:Šikanovanie.Dostupné na internete: <http://soslc.sk/wp-content/uploads/2015/07/ikanovanie4.pdf>

výroby detskej pornografie, rozširovania detskej pornografie, prechovávanía detskej pornografie a účasť na detskom pornografickom predstavení, ohováranie.

Nová právna úprava v Trestnom zákone Slovenskej republiky zaviedla osobitnú skutkovú podstatu trestného činu kybernetickej šikany, a to pod označením „nebezpečné elektronické prenasledovanie“ (§360b) od 1. júla 2021. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len „MŠVVaŠ SR“) participuje svojimi úlohami v Národnej koncepcii ochrany detí v digitálnom priestore, ktorá je v gescii Národného koordinačného strediska pre riešenie problematiky násillia na deťoch (ďalej len „NKS“).

V prípade podozrenia zo spáchania trestného činu sa uvedené ohlasuje orgánom činným v trestnom konaní, t. j. policajtovi alebo prokurátorovi. V prípade podozrenia zo spáchania priestupku sa uvedené ohlasuje príslušnému okresnému úradu, v prípade podozrenia zo spáchania trestného činu sa predmetné ohlasuje polícii. Skutočnosť, že fyzická osoba nie je trestne zodpovedná z dôvodu nízkeho veku, nie je prekážkou na podanie žaloby vo veci náhrady škody, ktorú žiak spôsobil na majetku alebo vo veci náhrady ujmy, ktorú žiak spôsobil na zdraví. Zákonný zástupca žiaka a žiak zodpovedajú za škodu spoločne a nerozdielne.

Podľa § 4 zákona **138/2019 Z. z.** o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov:

(1) Pedagogický zamestnanec a odborný zamestnanec je povinný

a) chrániť a rešpektovať práva dieťaťa, žiaka, poslucháča a jeho zákonného zástupcu,

c) rešpektovať individuálne výchovno-vzdelávacie potreby dieťaťa, žiaka a poslucháča s ohľadom na jeho schopnosti, možnosti, sociálne a kultúrne zázemie a odporúčania odborných zamestnancov,

e) správať sa v súlade s Etickým kódexom pedagogických zamestnancov a odborných zamestnancov (ďalej len „etický kódex“),

l) poskytovať dieťaťu, žiakovi a zákonnému zástupcovi poradenstvo a odbornú pomoc spojenú s výchovou a vzdelávaním.

V súlade so zákonom č. **245/2008 Z. z.** o výchove a vzdelávaní (školský zákon) § 144 ods. 1 pís. k) má dieťa alebo žiak právo na úctu k svojej osobe a na zabezpečenie ochrany proti fyzickému, psychickému a sexuálnemu násilliu. Vyplýva to aj z medzinárodného Dohovoru o právach dieťaťa, ktorý SR ratifikovala. V súlade s § 152 písm. b) a c) tohto zákona školy a školské zariadenia sú pri výchove a vzdelávaní, pri činnostiach priamo súvisiacich s výchovou a vzdelávaním a pri poskytovaní služieb povinné vytvárať podmienky na zdravý vývin detí a žiakov a na predchádzanie sociálno-patologickým javom a zaistiť bezpečnosť a ochranu zdravia detí a žiakov.

V súlade s § 153 ods. 1 písm. c) tohto zákona riaditeľ školy alebo školského zariadenia vydá školský poriadok po prerokovaní s orgánmi školskej samosprávy a v pedagogickej rade. Školský poriadok upravuje najmä podrobnosti o podmienkach na zaistenie bezpečnosti a ochrany zdravia detí a žiakov a ich ochrany pred sociálno-patologickými javmi, diskrimináciou alebo násillím.

Na základe § 7⁹ zákona č. **305/2005 Z. z.** o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov (ďalej len „zákon č. 305/2005“) je každý povinný upozorniť orgán

⁹ § 7 ods. 1 zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately na porušovanie práv dieťaťa. V súlade s § 8¹⁰ a § 9 zákona č. 305/2005 má dieťa aj rodič právo požiadať o pomoc orgán sociálnoprávnej ochrany detí a sociálnej kurately, iný štátny orgán, ktorý je príslušný chrániť práva a právom chránené záujmy dieťaťa, obec (zriaďovateľ), školu a školské zariadenia a ďalšie. Všetky orgány sú povinné poskytnúť dieťaťu pomoc, vykonať opatrenia na zabezpečenie jeho práv a právom chránených záujmov.

Pedagogický zamestnanec alebo odborný zamestnanec, ktorému je známy prípad šikanovania a neprijme žiadne opatrenie, môže byť stíhaný najmä za trestný čin:

- a) neprekazenia trestného činu,
- b) neoznámenia trestného činu,
- c) ublíženia na zdraví.

V nadväznosti na uvedené v súlade s § 3 ods. 7 zákona č. **596/2003 Z. z.** o štátnej správe v školstve a školskej samospráve a o zmene a doplnení niektorých zákonov riaditeľa zriaďovateľ odvolá, okrem iného, aj za závažné porušenie všeobecne záväzných právnych predpisov, a to na návrh hlavného školského inšpektora, prípadne v súlade s § 3 ods. 7 môže zriaďovateľ odvolať riaditeľa aj na návrh rady školy.

Podľa § 3 ods. 3 zákona č. 138/2019 Z. z. o pedagogických zamestnancoch a odborných zamestnancoch a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov „Pedagogický zamestnanec a odborný zamestnanec má v súvislosti s výkonom pracovnej činnosti postavenie chránenej osoby.“. Chránená osoba má podľa Trestného zákona vyššiu právnu ochranu. To znamená, že ak niekto na pedagogickom zamestnancovi alebo na odbornom zamestnancovi ako na chránenej osobe podľa § 139 ods. 1 písm. h) Trestného zákona spácha trestný čin, pri väčšine trestných činov sa naň bude vzťahovať vyššia trestná sadzba za spáchaný trestný čin.

DOPADY ŠIKANY

Slovensko sa zúčastňuje v 4-ročných intervaloch medzinárodného projektu známeho pod názvom HBSC od roku 1993 a nasledujúci zber údajov je naplánovaný v školskom roku 2021/2022¹¹. V roku 2018 bolo oslovených viac ako pol milióna žiakov a žiačok, z viac ako 40 krajín Európy a Severnej Ameriky. Cieľom je monitorovať zdravie a so zdravím súvisiace správanie školákov v ich sociálnom kontexte a taktiež aj prehĺbiť porozumenie mechanizmov ovplyvňujúcich rozdiely a zmeny v zdraví a rizikovom správaní školákov.

Z výstupov monitoringu HBSC sa v medzinárodnom kontexte ukázalo, že obeť šikany častejšie trpia psychosomatickými symptómami (bolesti žalúdka, chrbta), depresiami, výkyvmi nálady (Due, Holsteina kol. 2005), častejšie uvažujú o samovražde (Turner, Exum a kol. 2013) a užívajú vo vyššej miere návykové látky (Molcho, Harel a kol. 2004). Obete šikanovania majú navyše vyššiu pravdepodobnosť trpieť depresiami v dospelosti (Ttofi, Farrington a kol. 2011).

¹⁰ § 8 ods. 1 zákona č.305/2005 Z.z. o sociálnoprávnej ochrane detí a o sociálnej kuratele a o zmene a doplnení niektorých zákonov

¹¹ https://ww2.unipark.de/uc/kolarik_P_J__Safarik_University_/d36f/

Adolescenti, ktorí sa zapájajú do šikanovania, vykazujú vo vyššej miere rizikové správanie ako fajčenie, nadmerné pitie alkoholu (Nansel, Overpeck a kol. 2001), účasť na fyzickej bitke a nosenie zbraní (Nansel, Overpeck a kol. 2003). Aktéri šikanovania majú častejšie problematické vzťahy s rodičmi a horší vzťah k škole (Olweus 2011). Šikanovanie v školskom veku je taktiež možným prediktorom delikvencie v dospelosti (Farrington, Loeber a kol. 2011). Skoro polovica tých, ktorí sa zúčastnili šikany, sa s touto skutočnosťou nezdôverili nikomu. Asi štvrtina povedala o šikane rodičovi, pätina spolužiakom a desatina učiteľovi. V najmenej miere sa školáci zapojení do šikany zdôverovali psychológovi – len 2 %.

Medzi dopady šikany v kontexte „online aj offline“ prostredia je možné zaradiť aj nasledovné prípadné prejavy:

- radikalizácia postojov a názorov,
- možná závislosť na sociálnych sieťach,
- zmena osobnosti,
- strata pozornosti,
- zhoršenie medziľudských vzťahov,
- zhoršenie kritického myslenia a konanie v afekte,
- vyhýbanie sa školským povinnostiam,
- riziko záškoláctva,
- možné poruchy správania sa v dospelosti,
- posttraumatická stresová porucha,
- znižovanie sebavedomia a vznik pocitu menejcennosti.

Nakoľko všetky uvedené dopady, a aj prípadné iné ďalšie, formujú osobnosť žiakov a majú schopnosť ovplyvňovať ich zdravý vývoj, je dôležité neustále sledovať aj v školskom prostredí najlepší záujem dieťaťa, ktorý súvisí aj s bezpečným prostredím a ochranou pred násilím zo strany okolia vo forme šikany a iných patologických javov.

HLAVNÉ ZISTENIA

Dieťa si nástupom do školy rozširuje svoj sociálny priestor a zároveň aj sociálne spôsobilosti, pričom sa tým zvyšujú jeho nároky na sociálnu adaptabilitu a tá nesie so sebou riziká prípadných sociálnych zlyhaní. Obdobie dieťaťa, kedy dochádza k adaptácii na školské prostredie, bohužiaľ prináša aj prvé údaje o negatívnych prejavoch v sociálnom správaní (šikanovanie rovesníkov a iné).¹²

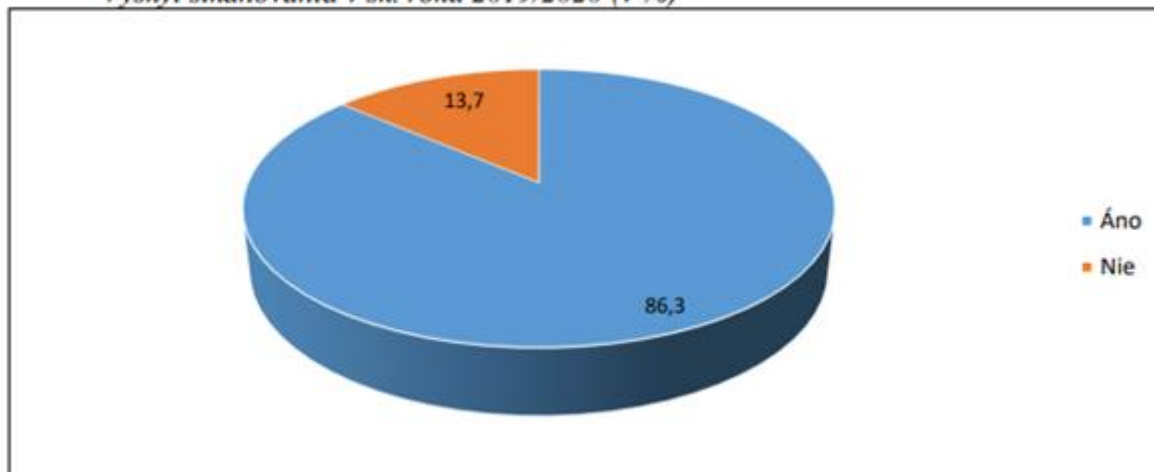
CELOSLOVENSKÝ KONTEXT

Podľa informácií Centra vedecko-technických informácií (ďalej len „CVTI“) z pohľadu koordinátorov prevencie v školskom roku 2019/2020 sa s problémom šikanovania stretla väčšina škôl (86,3 %), pričom iba viac ako desatina koordinátorov prevencie potvrdila, že tomuto problému v škole nečelili (Graf č. 1).

¹² HERETIK, A. 2019. Forenzná psychológia. Bratislava. Lindeni v Albatros Media Slovakia s.r.o.

Graf č.1

Výskyt šikanovania v šk. roku 2019/2020 (v %)

Zdroj: CVTI

Prezentované údaje boli získané online dotazníkovým zisťovaním v máji 2020 vo všetkých krajoch SR, pričom výberový súbor údajov bol tvorený všetkými základnými (plnoorganizované školy s 1. až 9. ročníkom) a strednými školami (gymnázia a stredné odborné školy). Štatisticky bolo spracovaných 553 dotazníkov.

Výskyt šikany sa prejavil viac v základných než v stredných školách (Tabuľka č. 1) a podľa predmetného prieskumu v prostredí strednej školy častejšie v gymnáziách než v stredných odborných školách (Tabuľka č. 2). Zároveň s vyšším počtom obyvateľov v sídle školy sa miera šikanovania znižovala a vo vzťahu ku kraju bola menej rozšírená v Košickom, Banskobystrickom a Trnavskom kraji v porovnaní s ostatnými piatimi kraji. Zisteniami formou dotazníka v roku 2020 sa zistilo, že oproti roku 2016 sa miera šikanovania zvýšila.

Tabuľka č.1

Výskyt šikanovania podľa stupňa vzdelania (v %)

	Stupeň vzdelania	
	základná škola	stredná škola
Áno	91,3	73,9
Nie	8,7	26,1

Zdroj: CVTI

Tabuľka č. 2

Signifikantné rozdiely podľa typu strednej školy (v %)

Výskyt šikanovania	Typ strednej školy	
	GYM	SOŠ
Áno	88,2	79,0
Nie	11,8	21,0

Zdroj: CVTI

Z hľadiska frekvencie výskytu sa s prípadmi šikanovania školy najčastejšie stretávajú raz alebo dvakrát za rok, v tretine škôl ju riešia polročne a v každej desiatej škole každý mesiac. Podobne sa zaznamenali rozdiely podľa stupňa vzdelania a typu strednej školy. V stredných školách sa vo väčšine škôl objavovalo šikanovanie raz alebo dvakrát za rok, v základných školách bolo výrazne viac škôl, ktoré jej čelili raz polročne a mesačne. Okrem miery výskytu šikanovania sa zvýšila podľa výsledkov z roku 2020 aj miera jej frekvencie v porovnaní s rokom 2016 (Tabuľka č. 3).

Tabuľka č. 3

Porovnanie výsledkov (v %)

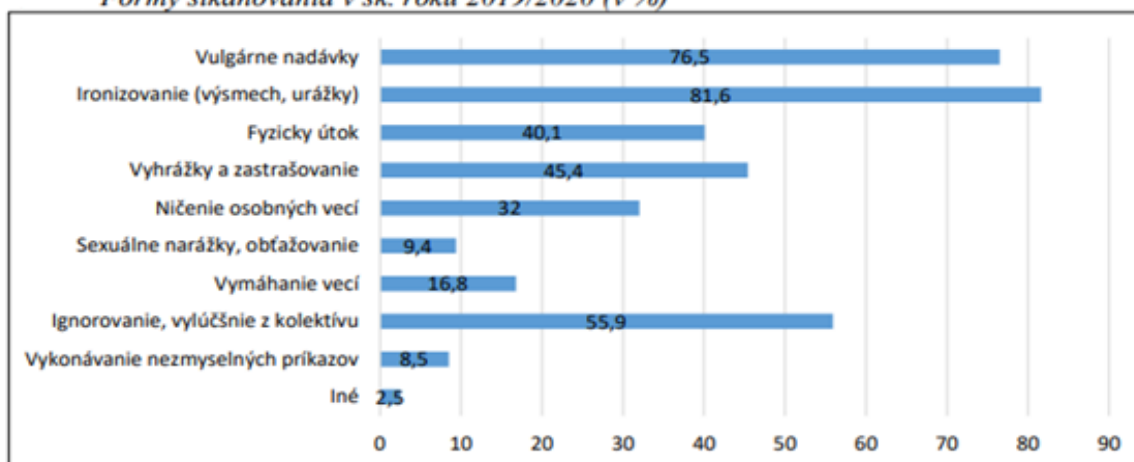
Frekvencia šikanovania	2016			2020			
	často	zriedkavo	vôbec	1 alebo 2x za mesiac	1 alebo 2x za polroka	1 alebo 2x za rok	problém šikanovania sme neriešili
	3,9	52,0	44,1	8,5	29,1	48,6	13,7

Zdroj: CVTI

Pri jednotlivých prejavoch násilného správania a agresivity, dominovali podľa prieskumu výsmech/urážky, vulgárne nadávky a ignorovanie (vylúčovanie z kolektívu). Vážnejšie prejavy ako vyhrážky a zastrašovanie sa vyskytovali v 45,4 % a fyzické útoky až v 40,1 % sledovaných škôl (Graf č. 2).

Graf č. 2

Formy šikanovania v šk. roku 2019/2020 (v %)

Poznámka: Doplniť do 100 % pri každej položke tvorí odpoveď „nie“.

Zdroj: CVTI

Podľa prieskumu CVTI z mája 2020 sa zistilo, že veľkosť sídla školy tiež diferencuje výskyt niektorých prejavov šikanovania. S vyšším počtom obyvateľov v sídle školy, klesala aj miera výskytu vulgárnych nadávok a ironizovania. Fyzické útoky boli v najväčšej miere prítomné v menších obciach a malých mestách do 10 000 obyvateľov, o niečo menej v mestách do 100 000 a najmenej v najväčších mestách – Bratislava a Košice. Sexuálne narážky alebo obťažovanie mali nadpriemernú mieru výskytu v menších obciach, malých mestách, ale aj v najväčších mestách. Výrazne menej v školách, ktoré sídlia v stredne veľkých mestách od 10 do 100 000 obyvateľov.

Podľa porovnania výsledkov prieskumu CVTI z mája 2020 s prieskumným šetrením v roku 2016 je evidentné, že sa situácia zhoršila. Zvýšila sa miera výskytu všetkých sledovaných prejavov násilného správania. Najvýraznejšie pri vyhrážkach/zastrašovaní, ignorovaní/vylučovaní z kolektívu, výsmechu/urážkach, ale aj pri fyzických útokoch. Rovnako ako „klasické“ šikanovanie aj kyberšikanovanie (73,6 %) sa vyskytovalo vo väčšine škôl, ale o niečo nižšej miere. Výskyt oboch javov spolu súvisí, tam, kde sa vyskytuje klasické šikanovanie, sa aj vo výrazne väčšej miere vyskytuje kyberšikanovanie.

Podľa výsledkov dotazníkového prieskumu z CVTI sa dá konštatovať, že na rozdiel od klasického šikanovania sa významné rozdiely zistili iba vo vzťahu k stupňu vzdelania (Tabuľka č.4). Podobne sa aj kyberšikanovanie vyskytuje vo väčšej miere v základných školách (Tabuľka č.5). Podľa frekvencie jej výskytu, sa rozdiely medzi základnými a strednými školami nezistili. Vo väčšine škôl sa s ňou stretávajú raz alebo dvakrát ročne. Päťina škôl tomuto problému čelí v polročnom intervale a približne v 4 % škôl tento problém riešia často – každý mesiac. Z jednotlivých foriem kyberšikanovania sa školy najčastejšie stretávajú s ohováraním /šírením nepravdivých informácií a urážaním/ponižovaním. Vyhrážanie alebo zastrašovanie sa riešilo v 26,4 % a sexuálne obťažovanie v 2,5 % škôl. Podľa stupňa vzdelania sa častejšie vyskytuje iba urážanie/ponižovanie, a to v základných školách, ostatné formy kyberšikanovania sú zastúpené podobne.¹³

Tabuľka č.4

Formy šikanovania podľa stupňa vzdelania (v %)

Formy šikanovania	Stupeň vzdelania	
	základná škola	stredná škola
Vulgárne nadávky*	83,2	60,2
Ironizovanie (výsmech, urážky)*	87,2	67,7
Fyzický útok (bitka, fackanie, kopanie, postrkovanie)*	50,0	16,1
Vyhrážky a zastrašovanie*	52,8	27,3
Ničenie osobných vecí*	38,5	16,1
Sexuálne narážky, obťažovanie*	12,0	3,1
Vymáhanie vecí (peniaze, jedlo, sladkosti)*	20,2	8,7
Ignorovanie, vylúčenie z kolektívu*	61,2	42,9
Vykonávanie nezmyselných príkazov	9,4	6,2
Iné	2,3	3,1

Poznámka: Dopočet do 100 % pri každej položke tvorí odpoveď „nie“.
*statisticky významné rozdiely

Zdroj: CVTI

¹³ <https://www.minedu.sk/data/att/17683.pdf>

Tabuľka č.5

Výskyt kyberšikanovania podľa stupňa vzdelania (v %)

	Stupeň vzdelania	
	základná škola	stredná škola
Áno	77,1	65,2
Nie	22,9	34,8

Zdroj: CVTI

Zároveň podľa prieskumu CVTI z roku 2019: „Prežívanie voľného času v online priestore a konzumácia legálnych a nelegálnych drog u žiakov základných a stredných škôl“¹⁴ z výsledkov vyplýva, že len 18,3 % žiakov si uvedomuje riziká internetu a až 81,7 % si riziká internetu neuvedomuje, to znamená, že ho považuje za bezpečné prostredie, čo je varovný signál, ktorý poukazuje na nutnosť zaoberať sa prevenciou rizikového správania, kriminality a sociálno-patologických javov, vyplývajúcich z online priestoru.

APRIORI ZISTENIA

Školský prieskum Tabak-alkohol-drogy (ďalej len „TAD“), ktorý realizovali Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky (ďalej len „MZ SR“) a Výskumný ústav detskej psychológie a patopsychológie (ďalej len „VÚDPaP“) v roku 2019, mapoval aj výskyt šikanovania na Slovensku v roku 2018 na vzorke žiakov 5. - 9. ročníka základných škôl (ďalej len „ZŠ“) a študentov 1. - 4. ročníka stredných škôl (ďalej len „SŠ“), pričom títo žiaci vyplnili dotazníky TAD1 a TAD2 a vyplnili aj jeden modul otázok na odhad výskytu šikanovania a agresie v prostredí školy. Prieskum ukázal údaje, že 56% žiakov ZŠ a 50,1% žiakov SŠ počulo, že v škole niekoho šikanovali. Svedkom šikanovania bolo 42,9% žiakov ZŠ, resp. 46,7% žiakov SŠ. 24,7% žiakov ZŠ, resp. 26,0% žiakov SŠ uviedlo, že sami boli šikanovaní. Približne 10,8% žiakov, resp. 13,3 % žiakov SŠ sa sami podieľali na šikanovaní (aktéri). Z výskumu tiež vyplynulo, že odhad výskytu kyberšikany, medzi stredoškólakmi v roku 2018 bol pomerne nízky – obeťou sa stalo spolu 8,7 % žiakov, z toho 6,3 % chlapcov a 11,4 % dievčat. Na druhej strane agresorov, ktorí sa takto správali k okoliu, bolo 7,1 %, z toho 10,4 % boli chlapci a 3,5 % boli dievčatá. Spôsob, ktorým sa to najčastejšie odohralo, bol prostredníctvom Facebooku, zosmiešňujúcou fotkou, sms/mms správou.

Slovenského národné stredisko pre ľudské práva (ďalej len „SNSLP“) realizovalo v školskom roku 2017/2018 prieskum „Šikana a kyberšikana na školách“¹⁵. Z prieskumu vyplýva, že prítomnosť šikanovania v škole uviedla viac ako polovica respondentov (51,8%). Najvyšší výskyt šikanovania uviedli žiaci a žiačky základných škôl (56%), no stretlo sa s ním aj takmer 51% žiakov osemročných gymnázií a 44,8% stredoškólakov. Len 9,5% respondentov uviedlo, že v škole, ktorú navštevujú, sa šikanovanie nikdy nevyskytlo. O šikanovaní v kyberpriestore

¹⁴ <https://www.minedu.sk/data/att/16074.pdf>

¹⁵ SNSLP, Šikana a kyberšikana na školách, dostupné na internete: http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf

už počulo 66,3 % žiakov a žiačok. Viac ako tretina respondentov - 34,9% sa stala obeťou alebo svedkom kyberšikanovania.¹⁶

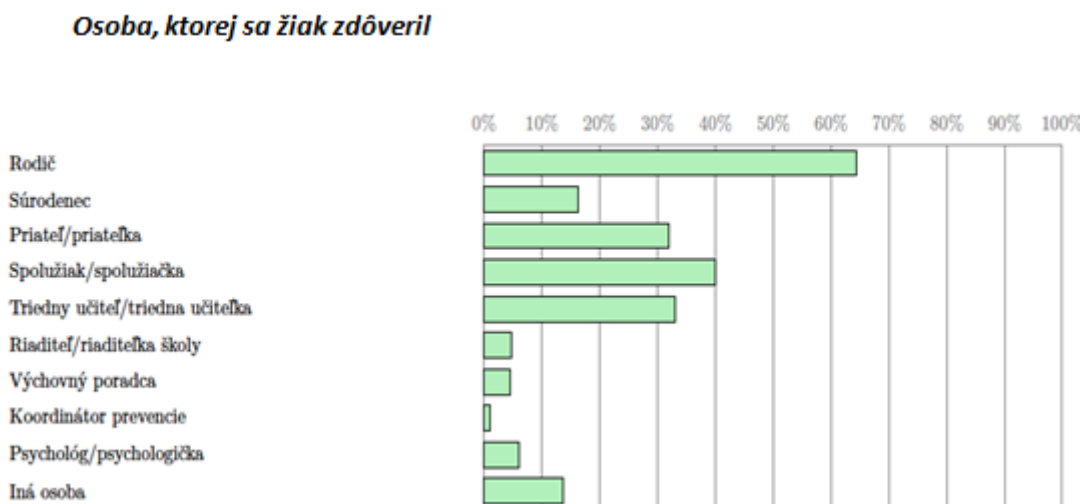
Ministerstvo vnútra Slovenskej republiky (ďalej len „MV SR“) v spolupráci s MŠVVaŠ SR realizovalo anonymný dotazníkový prieskum, zameraný na prítomnosť sociálno-patologických javov v základných a stredných školách v školskom roku 2019/2020, na reprezentatívnej vzorke 1112 škôl. Z odpovedí škôl vyplýva, že šikana bola v danom školskom roku zaznamenaná až na 413 (37,1 %) z nich, pričom v rámci regionálnej distribúcie je situácia najhoršia v Trnavskom, Žilinskom a Banskobystrickom kraji. Kyberšikana a schopnosť škôl ju identifikovať bola zaznamenaná na 271 (24,4 %) školách, pričom uvádzané číselné údaje nehovoria o počte prípadov, ale počte škôl, v ktorých sa jeden alebo viacero prípadov týchto závažných negatívnych konaní vyskytlo. Najčastejšie sa pritom o prípadoch šikany dozvedajú z pravidelných dotazníkových prieskumov v triedach (44,5 %), prípadne od rodičov obete (14,4 %), spolužiakov/ kamarátov obete (15,5%) alebo obete samotnej (14 %). Je potrebné zdôrazniť, že šikana a kyberšikana, rovnako ako aj násilie medzi žiakmi (21,9 %) a násilie smerom k autorite (5,5 %) sú častejšie prítomné v základných ako stredných školách. Strach detskej/mladistvej obete, či už z pomsty agresora alebo reakcie okolia, pocit hanby a poníženia, sú veľmi častými prekážkami pri odhaľovaní násillia (offline, online) na deťoch. Je preto nevyhnutné vytvárať zo škôl bezpečné a dôverné miesta vhodné na zdieľanie takýchto zážitkov a jasne sa vymedziť voči negatívnym prejavom žiakov voči ostatným žiakom škôl. Pozíciu školského psychológa má len 293 (26,3 %) škôl, pričom nie všetci títo zamestnanci pracujú na plný úväzok, čo môže byť prekážkou riešenia vznikajúcich situácií spojených s prítomnosťou sociálno-patologických javov v školách, keďže psychológov je menej ako škôl napríklad s fyzickou šikanou. So sebapoškodzovaním má taktiež skúsenosť veľký podiel slovenských škôl, a to až 18,3 %. O niečo častejšie je prítomné v stredných, ako základných školách. Za závažné by malo byť považované samovražedné správanie, ktoré bolo v rámci prieskumu identifikované na 36 (3,2 %) školách, pričom najohrozenejšou skupinou sú stredoškolskí žiaci. Školy ďalej informovali, že v oblasti prevencie kriminality najčastejšie spolupracujú s Centrami pedagogicko-psychologického poradenstva a prevencie (ďalej len „CPPPaP“) a políciou.

Na základe zistení zo správ Štátnej školskej inšpekcie (ďalej len „ŠŠI“) na vybranej vzorke je možné konštatovať, že o nepríjemnej skúsenosti so šikanovaním sa nebálo rozprávať 51 % žiakov (z počtu žiakov, ktorí boli šikanovaní alebo boli svedkom šikanovania) a naopak, 33 % žiakov sa nikomu neodvážilo zdôveriť. Takéto konanie bolo obhajované tým, že nevedeli ako pomôcť spolužiakovi, báli sa agresora a jeho odplaty, nepatrili medzi tých, ktorí o všetkom rozprávajú, nechceli o tom hovoriť a iné. Zdôveriť sa niekomu malo strach 9 % a pocit hanby 7 % žiakov. Tí žiaci, ktorí mali odvahu podeliť sa s niekým o negatívny zážitok, prejavili dôveru svojim rodičom a menej spolužiakovi/spolužiačke, pričom skoro rovnaký počet žiakov prejavil dôveru triednej učiteľke/triednemu učiteľovi, priateľke/priateľovi. S nepríjemným zážitkom sa niektoré z obetí dokázali zdôveriť len súrodencovi alebo inej osobe (Graf č. 4).

¹⁶ SNSLP,2021,Šikana a kyberšikana na školách, dostupné na internete: http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf

Pomerne nízky počet žiakov hľadal pomoc u psychológa/psychologičky, možno aj z dôvodu, že ich v školách pôsobilo veľmi málo. Riaditeľovi školy, výchovnému poradcovi a koordinátorovi prevencie sa zdôverilo iba niekoľko z obetí šikanovania.¹⁷

Graf č.4

Zdroj: CVTI

Získané údaje zo správ ŠŠI potvrdili skutočnosť, že o šikanovaní sa v školách so žiakmi síce diskutovalo, ale menej pozornosti sa venovalo otázkam, ako by mohli pomôcť spolužiakovi, komu by sa mali zdôveriť, kto im v škole môže pomôcť, ako by mohli pomôcť obeti, tak aby zmiernili ponižujúce následky jej šikanovania a vytváranie priaznivej atmosféry vyučovania oslaboval menej ústretový vzájomný vzťah medzi učiteľmi a žiakmi, ktorý nebol budovaný na základe úprimnej interakcie.

ZISTENIA V MEDZINÁRODNOM KONTEXTE

Nielen Dohovor o právach dieťaťa, ale aj mnohé ďalšie dokumenty medzinárodného charakteru poukazujú na zaväzujúcu nevyhnutnosť v spoločnosti zabezpečiť rešpektovanie a zabezpečenie práva každého dieťaťa, a to bez akejkoľvek diskriminácie podľa rasy, farby pleti, pohlavia, jazyka, náboženstva, politického alebo iného zmýšľania, národnostného, etnického alebo sociálneho pôvodu, majetku, telesnej alebo duševnej nespôsobilosti a iného postavenia.¹⁸ Z toho dôvodu vznikol aj Akčný plán riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach na roky 2022 – 2023, ktorý vo svojom obsahu prijíma opatrenia na to,

¹⁷ Správa o stave bezpečnosti školského prostredia a o vzťahoch medzi aktérmi vzdelávania v základnej škole v školskom roku 2019/2020, dostupná na internete:

https://www.skolaefektivne.sk/download/onlibscoly/zs_uzp_bsp-bezp-zak.pdf

¹⁸ https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/3/crc_sk-1-1.pdf

aby sa elimináciou budúcich rizík predchádzalo negatívnym javom v súčasnom školskom prostredí, ktoré sa potvrdili aj zisteniami v medzinárodnom kontexte.

Tímy zo siete **EU Kids Online** spolupracovali od jesene 2017 do leta 2019 pri realizovaní hlavného prieskumu 25 101 detí v 19 európskych krajinách. Zo záverov vyplynulo, že niektoré riziká sa vnímajú ako pozitívne aj negatívne. Celoeurópsky prieskum EU Kids Online mapoval online skúsenosti detí vo veku 9-16 rokov, vrátane kyberšikanovania, kontaktu so škodlivým obsahom, zneužívania údajov, nadmerného používania internetu, sextingu a stretnutia s neznámymi ľuďmi z internetu. Výskumníci tvrdia, že online aktivity nemožno jednoznačne definovať ako všeobecne pozitívne alebo všeobecne negatívne; tá istá aktivita môže pôsobiť pozitívne na jedno dieťa a negatívne na druhé dieťa. Jedným z takých príkladov je stretnutie sa s ľuďmi, ktorých deti spoznali na internete. Medzi 5% (Francúzsko) až 25% (Srbsko) detí sa stretlo s niekým, koho predtým poznali iba online. Pre väčšinu z nich bolo stretnutie sa s novými ľuďmi pozitívne a vzrušujúce. Medzi 52% (Slovensko) až 86% (Rumunsko) detí, ktoré sa stretli s niekým, koho spoznali online, uviedlo, že po takomto stretnutí boli šťastné. Na druhej strane, v prípade iných by takáto skúsenosť mohla vyvolať strach a potenciálnu ujmu. Vo väčšine krajín bolo menej ako 5% tých, ktorých skúsenosť s takýmto stretnutím celkom alebo veľmi rozrušila.

Európsky školský prieskum o alkohole a iných drogách, ktorý realizovalo MZ SR v spolupráci s VÚDPaP (European School Survey Project on Alcohol and other Drugs (ďalej len „ESPAD“)) na Slovensku konal po siedmy raz na jar roku 2019. Koordinujúcou inštitúciou tohto prieskumu bol VÚDPaP. Výberový súbor bol reprezentatívny pre žiakov základných škôl z 9. ročníka a z 1. až 4. ročníka všetkých typov stredných škôl, spolu bolo do prieskumu zaradených 140 škôl.

Analýza výskytu správania spojeného so šikanovaním poukazuje na to, že 49% detí vo výskumnej vzorke počulo o tom, že niekoho na ich škole šikanovali, pričom až 45% detí bolo priamym svedkom šikanovania. 26,6% detí bolo obťažovaných alebo ponižovaných cez mobil alebo internet a 28,3% detí uvádza, že boli obeťami šikanovania (slovného alebo fyzického). 13% detí uvádza, že niekoho šikanovali (slovné alebo fyzicky). Čo sa týka agresívneho správania, 13% detí uvádza, že boli v skupine, ktorá niekoho zbila a 42% v skupine, ktorá sa z niekoho vysmievala. Priamu fyzickú agresiu voči učiteľovi priznalo 3,2% detí, slovnú agresiu voči učiteľovi 8,6% detí. Obeťami skupinového násillia bolo 6,8% detí, obeťami posmechu skupinou iných osôb bolo 30,5% detí.

Pri kyberšikanovaní sú čísla mierne nižšie - 5,3% detí uvádza, že boli za posledných 12 mesiacov šikanované cez sms, mms, alebo email, 4,9% negatívnou správou na blogu, 3,7% videom, umiestneným na internete, 10,5% zosmiešňujúcou fotkou, 11% na sociálnych sieťach Facebook alebo Pokec, 5,2% telefonicky, 6,6% iným spôsobom.

Výsledky frekvenčnej analýzy výskumného súboru poukázali na podobnú prevalenciu obťažovania cez internet ako zistili Floros et al. (2013) (26,6% vs. 28,3%). V porovnaní s prevalenciou, ktorú udávajú Machimbarrena a Garaigordobil (2018) - 13,4% pre obeť kyberšikanovania - sú zistené výsledky výrazne vyššie, okrem toho poukazujú až na 45% svedkov šikany vo výskumnom súbore, čo spadá do intervalu (30-60%), ktorý uvádzajú iné štúdie, napr. Huang a Chou (2010), Van Cleemput et al. (2014) alebo Vandebosch a Van Cleemput (2009).

Na základe výskumu sa konštatuje, že výskum ESPAD potvrdil údaje o prevalencii kyberšikanovania, uvádzané inými autormi, teda, že prevalencia kyberšikanovania na Slovensku, zistená v rámci výskumnej vzorky ESPAD 2019 je podobná prevalencii v iných krajinách, kde sa realizovali výskumy tohto fenoménu.

Sekundárna analýza dát ESPAD v rámci výskumnej úlohy pod názvom Psychosociálny obraz detí a mládeže v oblasti duševného zdravia a drogovej prevencie bola zameraná aj na súvis medzi premennými šikanovania, kyberšikanovania a protispoločenského správania. Napriek veľkej výskumnej vzorke sa nepreukázal výrazný lineárny súvis medzi sledovanými premennými. Zistený negatívny súvis medzi používaním internetu a kyberšikanovaním by sa mohol dať vysvetliť tým, že deti, ktoré trávajú výrazne viac času pri internete, môžu byť viac pripravené na to, ako adekvátne reagovať v prípade kyberšikanovania.

Výsledky Healthbehaviour in school - aged children (ďalej len „HBSC“) štúdie, ktorá mapovala výskyt šikanovania na Slovensku v rokoch 2017-2018 u 8 902 žiakov vo veku 11, 13 a 15 rokov uvádzajú, že skoro polovica chlapcov sa zúčastnila fyzickej bitky. Obeťou šikanovania sa stalo 4- 8 % školákov, pričom mladší školáci a školáčky boli obeťou šikanovania aspoň dvakrát za posledných pár mesiacov častejšie ako starší školáci a školáčky, neboli pritom nájdené rozdiely na základe pohlavia. Približne 1 % dievčat a 3 % chlapcov uviedli, že sa podieľali na kyberšikanovaní. Nie viac ako 2 % dievčat a 5 % chlapcov priznalo, že sa stali obeťou, a zároveň boli aj aktérmi kyberšikanovania 2 alebo 3krát za mesiac a častejšie. Približne tretina tých, ktorí sa stretli so šikanovaním, sa o tejto udalosti zdôverila rodičom alebo príbuzným (30 %). Asi každý štvrtý z nich o šikanovaní povedal spolužiakom (25 %), 17 % školákov informovalo učiteľov a iba 1 % to povedalo školskému psychológovi alebo výchovnému poradcovi. Každý tretí školák, ktorý sa stretol so šikanovaním, o tejto udalosti nepovedal nikomu (27 %). Podľa Úradu verejného zdravotníctva na Slovensku (2019), ktorý uvádza výsledky HBSC štúdie mapujúcej aj výskyt šikanovania na Slovensku v predchádzajúcich rokoch, ukazuje sa klesajúca tendencia šikanovania v porovnaní s minulými rokmi.¹⁹

REZORTNÉ ČINNOSTI MŠVVaŠ SR

MŠVVaŠ SR metodicky usmerňuje školy a školské zariadenia prostredníctvom **Spravidcu školským rokom** (bývalé Pedagogicko-organizačné pokyny) **pri dodržiavaní Smernice č. 36/2018** o prevencii a riešení šikanovania žiakov a detí v škole a v školskom zariadení (ďalej len „smernica“). Smernica je základným kameňom na elimináciu šikanovania a kyberšikanovania v školách a školských zariadeniach a ich prevenciu a nahradila Metodické usmernenie č.7/2006-R, ktoré sa odvolávalo na buď už neplatné zákony alebo na zákony, ktoré boli novelizované (napr. zákon č. 245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon), zároveň:

- došlo k zmene názvu zariadení výchovného poradenstva a prevencie,
- Trestný zákon implikuje nový trestný čin - kyberšikanovanie,

¹⁹ Sociálne determinanty zdravia školákov, dostupné na internete:
https://hbcslovakia.files.wordpress.com/2019/06/nar-sprava-zdravie-11_lq.pdf

- vychádzalo sa z Ročného výkazu o vykonávaní opatrení sociálnoprávnej ochrane detí a sociálnoprávnej kurately (ÚPSVaR) a zo Štatistiky kriminality za obdobie 2008 – 2017 (Údaje o skutkoch spáchaných na mládeži).

Smernica ukladá škole povinnosť vyhotoviť zápis o úkonoch riešenia šikanovania, ktorý musí poskytnúť všetkým zúčastneným osobám. Tento zápis v prípade, že chce zákonný zástupca podať sťažnosť, môže postúpiť ako dôkazový materiál príslušnému školskému inšpekčnému centru.

Smernica upravuje základné znaky, formy a prejavy šikanovania detí a žiakov, možnosti preventívneho pôsobenia a metódy riešenia šikanovania žiakov v nadväznosti na zodpovednosť školy a školského zariadenia podľa ustanovení školského zákona. Smernica dáva školám detailný návod, ako šikanovaniu predchádzať a ako postupovať v školskej oblasti. Nemôže však obsiahnuť riešenia všetkých právnych následkov šikanovania. Preto odkazuje na ďalšie právne predpisy trestného a občianskeho práva.

Podľa čl. 2 ods. 4 smernice kyberšikanovaním je priama forma šikanovania, pri ktorej ide o zneužitie informačno-komunikačných technológií (najmä telefónu, tabletu, internetu a sociálnych sietí), úmyselné ohrozenie, ublíženie alebo zastrašovanie, pričom sa často vyskytuje v spojení s inými formami šikanovania.

Elektronické šikanovanie patrí tiež medzi sociálno-patologické javy. Odhaliť agresora je v tomto prípade pomerne ťažké, pretože sa deje vo virtuálnom svete, kde nie je pre agresora problém zmeniť si totožnosť a vydávať sa za úplne inú osobu, pričom je potrebné uviesť, že aj MŠVVaŠ SR zbiera dáta o riešení šikanovania na školách.

Iba spoločnými silami dokážeme zastaviť šikanu! S týmto mottom sa spojili Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu SR, Nadácia Markíza a Linka detskej istoty, n. o.. Výsledkom je projekt a webová platforma „Odpíšeme ti“, ktorý sa spustil 5. októbra 2020. Iniciatíva je zastrešená portálom www.odpisemeti.sk, ktorý ponúka možnosť urobiť dôležitý prvý krok a dieťa, ale aj dospelého človeka konajúceho v záujme dieťaťa, nasmeruje na správnu cestu riešenia. Pomoc je poskytovaná prostredníctvom anonymnej Linky detskej istoty – na bezplatnom telefónnom čísle 116 111, ktoré je k dispozícii 24 hodín, 7 dní v týždni, ale aj cez chat, ktorý je na webe dostupný vo vybraných hodinách. Návštevníci na stránke nájdu tiež množstvo dôležitých informácií o téme, ako aj zaujímavé videá a články.

Štátny pedagogický ústav (ďalej len „ŠPÚ“) v rámci školského vzdelávania prispieva k podpore duševného zdravia žiakov a k prevencii šikany v kontexte svojej pôsobnosti vo viacerých rovinách:

- nastavením podmienok na uplatňovanie podpory duševného zdravia v štátnych vzdelávacích programoch – vo forme cieľov vzdelávania, prostredníctvom obsahových a výkonových štandardov vyučovacích predmetov (najmä etická výchova, občianska náuka) a povinných prierezových tém (osobnostný a sociálny rozvoj),
- vzdelávaním a organizovaním odborných/metodických podujatí a workshopov pre pedagógov,
- prípravou metodických podkladov alebo podnetov pre školy/pedagógov dostupných na webovom sídle²⁰.

²⁰ <http://www.statpedu.sk/sk/publikacna-cinnost/metodiky/>, alebo <http://www.statpedu.sk/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/>

Slovenský inštitút mládeže (ďalej len „IUVENTA“) v roku 2018 realizoval vzdelávacie a informačné aktivity zamerané na podporu inkluzívneho prístupu, tolerancie, rešpektovania ľudských práv a dôstojnosti, predchádzanie diskriminácii, šikane a na prevenciu extrémizmu a radikalizmu. Vypracoval štandard kvality pre program „Škola bez nenávisťi“, ktorého cieľom je podporiť prevenciu šikany, kyberšikany a nenávisťných prejavov v základných a stredných školách. V školskom roku 2018/2019 sa realizoval pilotný ročník programu a overovali sa nastavené štandardy pre získanie benchmarku. Do pilotného programu sa zapojilo 7 škôl, pričom išlo o autoevalváciu školy a na základe jej výsledku sa formovalo udeľovanie štandardu kvality základným a stredným školám, ktorých školská klíma a rozhodovacie procesy na škole podporujú okrem iného prevenciu šikany a kyberšikany, prevenciu nenávisťných prejavov na internete a v osobnej komunikácii medzi žiakmi, prevenciu nenávisťných prejavov na internete a v osobnej komunikácii žiakov voči iným osobám alebo skupinám osôb na základe ich sociálneho statusu, kultúry, náboženstva, krajiny, pôvodu a pohlavia.

VÚDPaP - v rámci metodického usmerňovania odborných zamestnancov v školách a školských zariadeniach (12/2020) vydal Procesné štandardy výchovného poradenstva pre odborné činnosti odborných zamestnancov školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie, pre odborné činnosti pedagogických a odborných zamestnancov v školách, pre odborné činnosti v špeciálnych výchovných zariadeniach a pre vybrané odborné-metodické činnosti odborných zamestnancov školských zariadení výchovného poradenstva a prevencie, odborných zamestnancov škôl a školského špeciálneho pedagóga. Pre oblasť prevencie sú to Procesné štandardy „Prevencia“, ktoré definujú minimálne procesné kroky realizácie preventívnej činnosti odborných zamestnancov v CPPPaP. Procesné štandardy „Školského psychológa“, „Sociálneho pedagóga“ a „Liečebného pedagóga“, okrem iného, nastavujú aj proces realizácie preventívnej činnosti odborného zamestnanca v školách. Oblasť terciárnej prevencie definujú procesné štandardy odborných činností v špeciálnych výchovných zariadeniach - <https://vudpap.sk/standardy/>. VÚDPaP každoročne organizuje odbornú konferenciu Dieťa v ohrození (29 ročníkov), kde opakovane zaraďuje témy prevencie rizikového správania vrátane šikanovania a kyberšikanovania. VÚDPaP v r. 2020 zorganizoval 1.ročník Študentskej konferencie „3xKAM - kvalita a multidisciplinarita, komunikácia a motivácia, kompetencia a metódy“. Pre 427 žiakov zo 17 univerzít zo Slovenska a zo zahraničia (v jednom tematickom bloku odzneli aj prednášky na témy šikanovania a kyberšikanovania).

V rámci vzdelávania pre odborných zamestnancov škôl a školských zariadení VÚDPaP v r. 2020 zorganizoval:

- Workshop „Praktické skúsenosti s realizáciou prevencie kyberšikanovania“. Multidisciplinárne vzdelávanie zástupcov participujúcich subjektov na ochrane detí pred násilím, v spolupráci s ÚPSVaR Bratislava.
- Webinár: Šikanovanie, kyberšikanovanie - teoretické východiská a možnosti práce a obeťou, agresorom, s triedou. Webinár pre OZ, PZ, v spolupráci s EDUMA.
- Webinár: Šikanovanie a kyberšikanovanie v školách a možnosti prevencie, intervencie“. <https://vudpap.sk/zostrih-z-webinara-sikanovanie-a-kybersikanovanie-v-skolach-moznosti-prevencie-intervencie/>.

- Webináre pre školských psychológov, psychológov v CDR, sociálnych pedagógov, a pedagogických zamestnancov (<https://vudpap.sk/webinare/zostrihy/>).
- Rizikové správanie. Podcast Odborne na slovíčko.31.3.2021. <https://vudpap.sk/rizikove-spravanie-a-jeho-prevenia/>.
- Zažilo vaše dieťa kyberšikanu? Podcast Nahlas o deťoch. <https://vudpap.sk/zazilo-vase-dieta-kybersikanu/>.
- VÚDPaP tiež v rámci publikačnej činnosti prostredníctvom časopisov Psychológia a patopsychológia dieťaťa, Dieťa v centre odbornej starostlivosti a newslettera pravidelne oboznamuje odbornú verejnosť a rodičov s témami súvisiacimi so šikanovaním, kyberšikanovaním.
- Odporúčania a nástroje na monitorovanie problémových situácií v triede a v škole sú na webových stránkach VÚDPaP (www.vudpap.sk).

Metodicko - pedagogické centrum (ďalej len „MPC“) v rámci svojej činnosti realizovalo v roku 2018 vzdelávanie pre pedagogických zamestnancov (PZ) a odborných zamestnancov (OZ) k problematike šikanovania v programoch s priamym zameraním na túto problematiku, resp. v programoch orientovaných na ľudské práva, prierezovo zahŕňajúc aj problematiku šikanovania.

V realizovaných akreditovaných vzdelávacích programoch sa vzdelávania zúčastnilo celkom 296 PZ a OZ:

- Problematika šikanovania v školskom prostredí
- Prevencia a riešenie agresivity a šikanovania v základných školách
- Prevencia kriminality
- Ľudské práva v práci vedúceho pedagogického zamestnanca
- Ľudské práva a ich zážitková implementácia na prvom stupni základnej školy
- Rozvoj kompetencií odborných zamestnancov v prevencii sociálno-patologických javov u žiakov z marginalizovaných rómskych komunít
- Aktuálne problémy v prevencii sociálno-patologických javov
- Multikultúrnou výchovou proti predsudkom a rasizmu.

K uvedenej problematike šikanovania, resp. ľudsko-právnej problematike organizovalo MPC aj jednorazové neakreditované formy vzdelávania (konferencie, odborné semináre, metodické dni a pod.), ktorých sa zúčastnilo celkom 492 PZ a OZ:

- Zvládanie šikanovania v základných školách
- Prevencia extrémistických a nenávisťných prejavov v školskom prostredí
- Ľudsko-právna problematika vo výučbe na základnej škole
- Demokratická a ľudsko-právna kultúra
- Možnosti edukácie ľudských práv prostredníctvom elektronickej učebnice
- Prevencia kriminality a sociálno-patologických javov
- Prevencia násillia páchaného na deťoch
- Delikvencia v kontexte rizikového vývinu detí a mládeže
- Cesta práv a povinnosti k zodpovednosti a slušnosti
- Demokratická a ľudsko-právna kultúra
- Stretnutie koordinátorov primárnej koordinácie prevencie pre 1 stupeň ZŠ.

MŠVVaŠ SR sa v rámci svojej kompetencie spolupodieľa na riešení šikany v školách a školských zariadeniach spoločne s MV SR, SNSLP, NKS a ďalšími štátnymi inštitúciami, ako aj organizáciami rezortu MŠVVaŠ SR, pričom sa spoločne abstrahuje prevencia kriminality do všetkých oblastí pôsobnosti.

Obsahom tohto dokumentu sa preukazuje nevyhnutnosť riešenia negatívnych patologických javov, ako je šikana a kyberšikana, pričom tieto prejavy správania sa v školskom prostredí by nemali vykazovať prvky akceptácie. Opatreniami uvedenými v dokumente sa rezort zaväzuje eliminovať riziká spojené s uvedenou problematikou, a to hlavne nielen poukázaním na potrebu vhodnej klímy na škole a v školskom prostredí, ale aj edukáciou OZ a PZ pracujúcich s deťmi. Víziou je, aby PZ a OZ vedeli vhodne reagovať pri riešení tohto spoločenského problému aj v budúcnosti, bez ohľadu na to, ktorému zamestnancovi sa dieťa zdôverí.

Cieľom Akčného plánu na roky 2022-2023 je eliminovať riziká, ktoré by narúšali vytvorenie prostredia pre deti a mládež, ktoré by reálne projektovali pocit bezpečia, miesto pre rozvoj a sebarealizáciu. V neposlednom rade je podstatné uviesť, že aktivitami a úlohami vyplývajúcimi z akčného plánu sa abstrahuje do školského prostredia a podporí to, aby školy a školské zariadenia prijímali také opatrenia na predchádzanie šikany a kyberšikany, ktoré prispievajú k zodpovednému a bezpečnému správaniu sa v online prostredí, rozvoju kritického myslenia a zabezpečia elimináciu rizík dôsledkov šikany a kyberšikany z hľadiska ich vplyvu na život.

Akčný plán riešenia šikanovania v školách a školských zariadeniach na roky 2022 – 2023

Cieľ 1 Zvýšiť odbornosť pedagogických a odborných zamestnancov pôsobiacich v školstve v prístupe k šikane
1.1 Odporúčanie pre PZ a OZ k riešeniu šikany; vytvorenie komplexného materiálu pre PZ a OZ, formulovanými odporúčaniami v jednoduchých krokoch
1 príručka Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: VÚDPaP (pre OZ), ŠPÚ (pre PZ) 09/2022
1.2 Vzdelávanie pre PZ; Vytvorenie a realizácia vzdelávacieho programu pre PZ so zameraním na prevenciu šikany, jej identifikovanie a riešenie
1 vzdelávací program/počet účastníkov vzdelávaní Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: MPC, ŠPÚ Vytvorenie programu 06//2022, Realizácia kontinuálne od 07/2022
1.3 Vzdelávanie pre OZ; Sociálno – psychologický výcvik pre začínajúcich OZ v školách a školských zariadeniach na získanie zručností pre prácu so skupinou, triedou
Inovačné vzdelávanie /počet účastníkov Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: VÚDPaP/ krajské CPPPaP od 2022 kontinuálne
Cieľ 2 Posilniť spoluprácu s orgánmi štátnej správy za účelom vzájomnej informovanosti a efektívnosti spolupráce v rámci kompetencie a rezortnej pôsobnosti
2.1 Organizácia pracovných stretnutí v rámci kalendárneho roka medzi MŠVVaŠ SR a MPSVaR SR (NKS) za účelom výmeny informácií a všeobecného zefektívnenia spolupráce.
min. 1 stretnutie ročne Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: MPSVaR SR (NKS) priebežne
2.2 Posilnenie spolupráce s orgánmi štátnej správy; Určenie kontaktného bodu na strane MŠVVaŠ SR, ktorý bude všeobecný kontakt pre OŠS a v prípade potreby môže iniciovať pracovné stretnutia. Kontaktný bod bude taktiež zverejnený na stránke MŠVVaŠ SR („prevencia kriminality detí a mládeže“).

<p>email: pkdam@minedu.sk Gestor: MŠVVaŠ SR 2022</p>
<p>2.3 Posilnenie spolupráce s koordinátormi prevencie MV SR; Organizácia pracovných stretnutí medzi MV SR a MŠVVaŠ SR za účelom výmeny informácií a zefektívnenia spolupráce (preventívne aktivity v školách a školských zariadeniach)</p>
<p>min. 1 stretnutie ročne Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: MV SR priebežne</p>
<p>2.4 Zverejnenie kontaktných bodov pre deti a mládež: Zverejnenie sietí CPPPaP, CŠPP a informačných kancelárií pre obete trestných činov v gescii MV SR za účelom osvety v možnostiach riešenia sociálno-patopsychologického javu</p>
<p>zverejnený zoznam a mapa na webovej stránke Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: MV SR 2022 - 2023</p>
<p>Cieľ 3 Vytvorenie opatrení na elimináciu budúcich rizík</p>
<p>3.1 Odporúčania pre rodičov²¹, žiakov; Vytvorenie Odporúčania pre žiakov, pre rodičov za účelom predchádzania a identifikovania šikany, zverejnenie Odporúčaní aj na webovom portáli o školskom športe (https://skolskysport.sk/) a prostredníctvom informačných kanálov NKS</p>
<p>1 odporúčanie pre každú cieľovú skupinu Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: VÚDPaP/ resp. Odpíšeme ti (Nadácia Markíza), NŠC, NKS 09/2022</p>

²¹ § 1 písm. g) zákona č.245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

3.2 Spracovanie štandardov odbornej činnosti: procesný a obsahový štandard realizácie preventívno – výchovnej činnosti v školách a školských zariadeniach
1 procesný a 1 obsahový štandard Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: VÚDPaP 01/2022
3.3 Zvyšovanie povedomia pedagogických a nepedagogických zamestnancov škôl a školských zariadení o prevencii šikany, kyberšikany a diskriminácii
Počet účastníkov/účastníčok Gestor: SNSLP Od 2022 kontinuálne
Cieľ 4 Monitoring, posilnenie informovanosti a povedomia o šikane
4.1 Monitoring v oblasti šikany - Analýza výskytu a riešenia šikanovania a kyberšikanovania v školskom prostredí
1 zber, 1 výskum, vyhodnotenie ročne, správy, publikácie, prezentácie na webe Gestor: MŠVVaŠ SR 2022 - 2023
4.2 Monitorovanie realizácie výchovno – preventívnych programov z pohľadu centier a škôl: Zabezpečenie zberu údajov zo škôl, aj z centier zameraných na prevenciu šikanovania, aj iných negatívnych javov
2 zbery, 2 x vyhodnotenie, správy, publikácie, prezentácie Gestor: MŠVVaŠ SR 2022 - 2023
4.3 Posilnenie informovanosti o šikane v online priestore; Príprava kampane na prevenciu kyberšikany účelom informovania verejnosti o problematike šikany s osobitným zreteľom na kyberšikanu, aj v nadväznosti na projekt Odpíšeme ti (Nadácia Markíza). Zverejnenie predmetnej kampane aj na webovom portáli o školskom športe (https://skolskysport.sk/) a tiež na informačných kanáloch NKS
1 online kampaň Gestor: MŠVVaŠ SR Spolugestor: NŠC,NKS 12/2022

4.4 Zvyšovanie povedomia verejnosti: Vzdelávacie aktivity v základných, stredných školách k problémom šikany, kyberšikany, diskriminácie
Počty vzdelávacích aktivít Gestor: SNSĽP Od 2022 kontinuálne
4.5 Zvyšovanie povedomia verejnosti; Školenia pre rodičov ²² o rizikách a dopadoch šikany, kyberšikany, bezpečnosti používania sociálnych sietí, diskriminácie na školách a v školských zariadeniach
Počty vzdelávacích aktivít Gestor: SNSĽP Od 2022 kontinuálne

²² § 1 písm. g) zákona č.245/2008 Z. z. o výchove a vzdelávaní (školský zákon) a o zmene a doplnení niektorých zákonov

ZOZNAM BIBLIOGRAFICKÝCH ODKAZOV:

HERETIK, A. (2019): Forezná psychológia. Lindeni v Albatros Media Slovakia s.r.o : Bratislava.

KRIŽO, V., SMIKOVÁ, E., TUROŠÍKOVÁ, A. (2016): Šikanovanie v škole. RAABE : Bratislava.

KELTNER, D., CAPPS, L., KRING, A. M., YOUNG, R. C., HEEREY, E. A. (2001): Just teasing: A conceptual analysis and empirical review. *Psychological Bulletin*, 127(2), 229–248. ISSN 0033-2909. Dostupné online: <https://doi.org/10.1037/0033-2909.127.2.229>

MILLS, C. B., CARWILE, A. M., (2009): The good, the bad, and the borderline: Separating teasing from bullying. *Communication Education*, 58(2), 276–301. ISSN 0363-4523. Dostupné online: <https://doi.org/10.1080/03634520902783666>

NOCIAR, A. (2018): Záverečná správa z prieskumu TAD u žiakov ZŠ, študentov SŠ a ich učiteľov v roku 2018. VÚDPaP : Bratislava, str. 87.

NOCIAR, A. (2019): Európsky školský prieskum o alkohole a iných drogách (ESPAD) v SR za rok 2019. Záverečná správa. VÚDPaP : Bratislava.

ROSOVÁ, D. (2018): Stratégia riešenia šikanovania na školách. Equilibria: Košice

ŘÍČAN, P. (1998): Agresivita a šikanovanie medzi deťmi. Educatio : Bratislava.

SLOVÍKOVÁ, M., DEÁKOVÁ, K. (2019): Výskyt šikanovania v základných a špeciálnych základných školách, v stredných a v špeciálnych stredných školách v školskom roku 2018/2019. In: *Prevenca, 2-3/2020, CVTI* : Bratislava, str. 18 – 24.

SMERNICA Ministerstva školstva, vedy výskumu a športu SR č. 36/2018

ONLINE ZDROJE:

https://detstvobeznasilia.gov.sk/web_data/content/upload/subsubsub/3/crc_sk-1-1.pdf

https://hbcslovakia.files.wordpress.com/2019/06/nar-sprava-zdravie-11_lq.pdf

<http://soslc.sk/wp-content/uploads/2015/07/ikanovanie4.pdf>

[http://mladez.sk/wp-](http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf)

[content/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf](http://mladez.sk/wp-content/uploads/2019/01/%C5%A0ikana_a_kyber%C5%A1ikana_2018.pdf)

<https://www.parents.com/kids/problems/bullying/bully-proof-your-child-how-to-deal-with-bullies/>

https://www.skolaefektivne.sk/download/onlibskoly/zs_uzp_bsp-bezp-zak.pdf

<http://www.statpedu.sk/sk/publikacna-cinnost/metodiky/>

<http://www.statpedu.sk/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/>